

Szoborkalandok

Irta: Lyka Károly

Az első és legrégibb emlékszobor, amelyet Pesten a 19. században emeltek, jelenleg száz kilométerrel odébb áll, még pedig Kecskeméten. Azóta különböző helyeken vándorolt, de sehol sem tudott begyökerezni. Kecskemét tehát büszke lehet arra a tényre, hogy az ő homokján vetette meg bronzlábait ez a vándor szobor, de nem lehet büszke magára a szoborra, amely, mi tagadás, a legrosszabbak közé tartozik, bár a legjobbat ábrázolja. És éppen, mert ilyen rossz, esztetikai okokból nem kellett senkinek, mindenki túladdott rajta. Az esztetika tehát bebizonyította, hogy nemcsak szellemi hatalom, hanem egyben fuvarozó erő is.

Mondom, ez volt az első nagy emlékszobor Pesten, kivülről csak kőszentek, vagy néhány jelesünk mellszobra volt látható. Ábrázolta pedig Katona Józsefet, a Bánk bán szerzőjét.

Nem az állam emelte, mert hiszen akkor az államot Bécs jelentette, nem is a kormány, mert akkor a Bach-korszak szomorú idejét éljük, de a fejedelem

sem, mert a császár, ha már emléket emeltetett Budán, úgy az Hentzi emléke volt, aki a magyarok ellen védte Budát. Hanem állította a saját költségén egy magánember, fiatal matematika-tanár, Tomori Anasztáz, aki, gazdag örökséghez jutva, vagyonát irodalmunk és művészetünk föllendítésére áldozta.

Tomori kiválóan értett a mennyiségtanhoz, de művészeti dolgokban barátai tanácsára szorult. akikről csak utólag derült ki, hogy szintén nem értenek a művészethez. Volt nekik egy protegált szobrászuk, aki tucatszámra faragta a gyűrűbe és násfába való gemmákat és káméákat, de egyébként gyöngye volt a tehetsége és még gyöngébb a felkészültsége. Züllich Rudolf volt a neve, élete pályája pedig a legkacskaringósabb vonalban húzódott azon a nagy darab földön, amely Erdély, Bécs, Páris, Róma és Egyiptom közt terül el. Ő reá bízta ez a kis szoborbizottság azt a föladatot, hogy a nagy tragédiaíró alakját teljes nagyságban bronzba öntse. Ezzel a bizottsággal is az történt tehát, ami olyan sok szoborbizottsággal, hogy tudniillik pontosan megtalálta azt az embert, aki a föladat megoldására a legkevésbé alkalmas. Züllich azonban vitézül hozzáfogott a munkához, megmintázta a Bánk bán szerzőjét, amint magasan az ég felé emeli lúdtollát és a felhőkbe irányítja tekintetét, hogy miért, azt nem lehet tudni. A néző, ha szembe helyezkedik a szoborral, éppen az állá alá lát a halhatatlan tragikusnak. Lát azonkívül hosszú kabátot és magasszárú csizmákat is.

Ezt a nagy bronzot, amelyet Tomori tanár úr lelkesége és bőkezűsége teremtett meg, 1858-ban fölláttatták az akkori Nemzeti Színház homlokzata előtt, hogy örök időkre hirdesse első nagy tragédia-költőnk emlékezetét.

Az örök idők azonban csak két évig tartottak. Ez a két esztendő éppen elég idő volt arra, hogy a pesti esztetikai közvélemény magához térjen ijedségéből. Hangok kezdtek hallatszani, amelyek a kifogások egész sorával illették Pest első nyilvános emléksobrát. És e hangok egyre erősödtek, erejük végre ellenállhatatlanná vált. A Nemzeti Színház illetékes körei e nyomás alatt 1860-ban, egy szép júniusi napon, csöndben és föltűnés nélkül átszállí-

tották a bronz-Katonát a Nemzeti Színház udvarára, ahova már nem érhetett el a közvélemény kíváncsi szeme. Helyébe pedig, megint csak Tomori tanár úr pénzén, Lendvainak, a nagy színésznek szobra került, minden feltűnés nélkül.

Ez volt Katona József szobrának első vándorlása.

Egyideig tehát az udvaron emelte a felhők felé a tollát a Bánk bán szerzője, távol a nyilvánosságtól, mert annak az udvarnak látogatói csak színészek és írók voltak. Azonban a természet ezeket is megáldotta többé-kevésbé érzékeny idegrendszerrel és

most már e szűk udvari körben is hangok kezdtek hallatszani arról, hogy egy ilyen szobor állandó szemlélete huzamosabb időn át tűrhetlenné kezd válni. Tomori tanár úr, az irodalom hű tisztelője, mihelyst tudomást szerzett az „udvari körök” kedvezőtlen hangulatáról, négy ökröt fogatott egy erős szekér elé és birtokára fuvaroztatta a bronz-művét.

Ez volt a szobor második vándor-útja. De nem az utolsó. Mert végesvégiül megkapta azt Kecskemét, a nagy költő szülővárosa. Így került a kecskeméti takácsmester fiának és tragédiaírodalmunk első nagymesterének bronz-emléke a Műkert virágzó bokrai közé. Ott szépen megékesítették futórózsákkal és remélhető, hogy ezek a futórózsák idővel fölfutnak az egész szobor köré, föl egészen addig a lúdtollig, amelyet bronkeze rendületlenül tart a magasba, nem lehet tudni: miért?

Ez a Katona József szobra kalandjának rövid története.

*

Amde, ha a lavina egyszer megindul, nincs egyhamar megállás. Ebben az időben hirtelenül ragályossá vált a szobroknak vándorlása. Hogy ez így van, azt rögtön be fogjuk bizonyítani.

Alig egy héttel később, hogy a Katona-szobor önkéntelenül elvándorolt a Nemzeti Színház homlokzata elől a Nemzeti Színház udvarára, nagy céco színhelye volt Balatonfüred. Ott az irodalmi és megyei körök legélénkebb részvétele mellett, lengő zászlók közt, díszes parádéval szoborleleplezés történt. Annak a Kisfaludy Sándornak emléksobrát avatták fel, aki először öltöztette a költészet palástjába a szép balatoni regéket. Nagy bronzszobrot kapott és temérdek szónoklatot. Megjelent ott mindenki, akinek valami köze volt Kisfaludyhoz, az irodalomhoz, a szoborhoz. Csak a szobrász nem jelent meg. Ő ugyanis szégyelte magát a szobra miatt. Mi több: ezt írásban is adta és a leleplezésnek egyik programpontja éppen ennek az írásnak felolvasása volt. Hertelendy Kálmánnak hívták a bátor férfiút, aki vállalkozni mert a lesújtó írás felolvasására. A szobrász abban beismeri művének tökéletlenségét, de hát, — úgymond, — mégsem ő a hibás, a baj oka, nézete szerint, a hazai viszonyokban keresendő ésatöbbi ésatöbbi. Jócai ugyan csípős kritikát írt erről a szoborról, de már későn érkezett,

